

HOMEROS'UN İLYADA VE ODYSSEİA'SI

Bir Biyografi

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Basım

Alberto Manguel 1948'de Buenos Aires'te Arjantinli bir ana babanın çocuğu olarak dünyaya geldi. Çocukluğunu babasının diplomatik görevi nedeniyle İsrail'de geçirdi. Çek bakıcısından İngilizce ve Almanca öğrendi. Anadili İspanyolca'yı, 1955'te Arjantin'e döndükten sonra öğrendi. Öğrenciliğinde Jorge Luis Borges'e dört yıl süresince kitap okudu. Yaşamını Fransa, İtalya ve İngiltere gibi değişik ülkelerde sürdüren Manguel, 1988'den beri Kanada vatandaşı.

Yazarlığı yanında çokdilli bir çevirmen, antoloji yazarı ve yayıncı olarak uluslararası ün kazanan Manguel'in başlıca yapıtları arasında *Hayali Yerler Sözlüğü* (çev. Sevin Okyay-Kutlukhan Kutlu, YKY, 2005), 1992'de McKitterick Ödülü'nü kazanan romanı *News from a Foreign Country Came* (*Yabancı Bir Ülkeden Haber Geldi*, YKY, 2018) ve Kanada'da kurmaca dışı dalında Genel Vali Edebiyat Ödülü'nü kazanan *Reading Pictures: A History of Love and Hate* (*Resimleri Okumak: Aşk ve Nefretin Tarihi*) sayılabilir.

Manguel'in Türkçeye çevrilen diğer kitapları şunlardır: *Başka Ateşler: Latin Amerikalı Kadın Hikâyeciler Antolojisi* (çev. Tomris Uyar, 1988); otuzdan fazla dile çevrilip uluslararası bir çoksatar olan, *Times Literary Supplement* tarafından Yılın En İyi Kitapları arasına seçilen ve Fransa'da Médicis Ödülü'nü kazanan *Okumanın Tarihi* (çev. Füsun Elioglu, YKY, 2001); Borges'e kitap okuduğu günlere ilişkin anılarını anlattığı *Borges'in Evinde* (çev. Cem Akas, YKY, 2002), *Palmiyelerin Altında Stevenson* (çev. Cem Akas, YKY, 2004), *Okuma Günlüğü* (çev. Mehmet H. Doğan, YKY, 2007), *Gecelerin Kütüphanesi* (çev. Dilek Şendil, YKY, 2008), *Kelimeler Şehri* (çev. Esen Ezgi Taşcıoğlu, YKY, 2009), *Bütün İnsanlar Yalancıdır* (çev. Saliha Nilüfer, YKY, 2012), *Okumalar Okuması* (çev. Sevin Okyay, YKY, 2013), *Tanpınar'ın İzinde: Beş Şehir* (çev. Kutlukhan Kutlu-Sevin Okyay, YKY, 2016), *Gezgin, Kule ve Kitapkurdu - Metafor Olarak Okur* (çev. Dilek Şendil, YKY, 2016), *Merak* (çev. Kutlukhan Kutlu, YKY, 2017), *Efsanevi Yaratıklar* (çev. Lâle Akalın, YKY, 2020), *Kütüphanemi Toplarken - Bir Ağıt ve On Arasöz* (çev. Yeşim Seber, YKY, 2020), *Hayali Yerlerden Yemek Tarifleri* (çev. Lâle Akalın, YKY, 2022), *Hayali Bir Hayat - Sieglinde Geisel ile Söyleşi* (çev. Orhan Düz, YKY, 2024), *Maimonides - Akla İnanç* (çev. Şahika Tokel, YKY, 2025), *Dokumanın Arka Yüzü - Çeviri Sanatı Üzerine Değiniler* (çev. Orhan Düz, YKY, 2025).

Algan Sezgintüredi 1968 doğumlu, MSÜ Grafik Tasarım Bölümü mezunu. Yüze yakın basılmış çevirisi yayımlandı, iki yüz kadar kitabın düzeltmenliğini ve editörlüğünü yaptı. Yayımlanmış dokuz romanı var. Türkiye Polisiye Yazarları Birliği'nin kurucu başkanı.

Alberto Manguel'in
YKY'deki kitapları:

- Okumanın Tarihi (2001)
Borges'in Evinde (2002)
Palmiyelerin Altında Stevenson (2004)
Hayali Yerler Sözlüğü (2005)
Okuma Günlüğü (2007)
Geceleyin Kütüphane (2008)
Kelimeler Şehri (2009)
Bütün İnsanlar Yalancıdır (2012)
Okumalar Okuması (2013)
Tanpınar'ın İzinde: Beş Şehir (2016)
Gezgin, Kule ve Kitapkurdu – Metafor Olarak Okur (2017)
Merak (2017)
Yabancı Bir Ülkeden Haber Geldi (2018)
Efsanevi Yaratıklar -
Dracula, Alice, Superman ve Öteki Edebi Dostlarımız (2020)
Kütüphanemi Toplarken - Bir Ağıt ve On Arasöz (2020)
Hayali Yerlerden Yemek Tarifleri (2022)
Hayali Bir Hayat - Sieglinde Geisel ile Söyleşi (2024)
Maimonides - Akla İnanç (2025)
Okumanın Arka Yüzü - Çeviri Sanatı Üzerine Değıniler (2025)
Homeros'un *İlyada* ve *Odyssesia'sı* - Bir Biyografi (2026)

ALBERTO MANGUEL

Homeros'un
İlyada ve *Odyseia'sı*

Bir Biyografi

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Basım

İnceleme

İngilizceden çeviren
Algan Sezgintüredi

YAPI KREDİ YAYINLARI

Craig'e, Íthake'de

İçindekiler

Çeviriler ve Edisyonlar Hakkında Bir Not • 9

Giriş • 11

Kitapların Özetleri • 19

1. Homeros'un Yaşamı mı? • 31
2. Filozoflar Arasında • 46
3. Vergilius • 54
4. Hristiyan Homeros • 67
5. Diğer Homeroslar • 73
6. İslam'da Homeros • 85
7. Dante • 92
8. Homeros Cehennemde • 98
9. Yunanca Latinceye Karşı • 105
10. Antikler Modernlere Karşı • 114
11. Şiir Olarak Homeros • 125
12. Altın Diyarlar • 137
13. Fikir Olarak Homeros • 148
14. Ebedi Kadın • 156
15. Simgesi Olarak Homeros • 164
16. Tarih Olarak Homeros • 171
17. Madam Homeros • 176
18. Ulysses'in Yolculukları • 185
19. Aynanın İçinden Homeros • 195
20. Akhilleus'un Kalkanı • 205
21. Bitmeyen Savaş • 214
22. Herkes • 228

Teşekkür • 236

Alıntılar • 237

Dizin • 239

Çeviriler ve Edisyonlar Hakkında Bir Not

Okumayı kolaylaştırmak amacıyla Homeros'ta geçen isimlerin yaygın kullanımlarını yeğledim. Yeri geldiğinde “Odysseus”u da “Ulysses”i de kullandım. Samuel Butler'ın *The Authoress of the Odyssey*'de (*Odysseia*'nın Kadın Yazarı) belirttiği gibi, “O, Hecuba için ya da Hecuba onun için nedir?”in modası geçene kadar Hecuba'nın yerini Hekabe'nin alacağını da sanmıyorum.” (Zayıf hafızalı çağımızda Butler sandığından daha az beklemek durumunda kalabilir gerçi...)

“Yunan” terimini hatalı kullandığının farkındayım. Troya'ya karşı birleşen güçler, homojen “Yunanlar”dan değil, Akhalar, Danoalar ve Argoslardan oluşuyordu. Yunan adı, Roma İmparatorluğu'nun yayılışına kadar kullanılmamıştı. Bu kitabın kendi bağlamı içinde “Yunan” adını bir kestirme olarak kullandım. Bir iki defa dışında kullanmadığım “Helen/Helenistik” kelimeleri de Homeros'un öykülerindeki coğrafi alanı değil, Tesalya'nın güneyindeki sınırlı bir bölgeyi kapsıyor. “Köle” sözcüğünün kullanımına gelince: Akademik dünyada “köleleştirilmiş kişi” teriminin yeğlendiğinin farkındayım ama sırf sadeliği korumak için, mesela Akhilleus'un Chryseis'ini belirtmek için “köle” demeyi seçtim. Homeros'un devrinde sıradan hizmetkârdan savaş ganimetine kadar farklı köle kategorilerini ayırt etmeye yarayan çeşitli terimler vardı.

Homeros şiirlerinin kapsamı sınırsızdır ama bu kitabınki öyle değil. Dünyanın pek çok kütüphanesinde Homeros'un izini sürmeye çalıştım ama görsel sanatlar üzerindeki etkisine ancak dokunabildim. Homerosçu temaları temel alan birkaç filme dair yorumlarda bulundum ancak adını anmadığım çok daha fazlası var. Claudio Monteverdi'nin operası *Il ritorno d'Ulisse in Patria*'dan (Ulysses'in Vatanına Dönüşü; 1639-40) başlayarak, en az 17. yüzyıldan beri besteciler Homeros'un şiirlerinde, özellikle *Odysseia*'da verimli ilham kaynakları buldular ama ben, benimkinden çok daha tekniğe ayarlı kulak isteyen o alana dalmamaya karar verdim. Homeros etkisinin yaygın görülebildiği pek zengin bilgisayar oyunları ve çizgi roman dünyalarına da girmedim.

Homeros dizelerinin numaralandırılması çeviriden çeviriye farklılık göstermektedir. Ben bu kitapta Robert Fagles tarafından çevrilmiş ve sırasıyla 1992 ve 2004'te Penguin Classics tarafından yayımlanmış *İlyada* ve *Odyseia*'dan faydalandım ki bunlar benim nazarımda en iyi ve en zarif çevirilerdendir. Alıntılanan yabancı çalışmaların diğer çevirileri aksi belirtilmemişse bana aittir.

Giriş

“Her büyük edebiyat eseri ya *İlyada* ya da *Odyseia*’dır.”
Raymond Queneau’nun, Flaubert’in *Bouvard* ve
Pécuchet’sine yazdığı önsözden, 1947

Batı dünyasının imgelemine iki bin beş yüz yılı aşkın süredir diğer tüm kitaplardan daha fazla beslemiş iki kitabın belli başlangıç noktalarının ve tanımlanabilir yaratıcılarının bulunmaması, durumlarına pek uygundur. Homeros, Homeros’tan çok önce başlar. En mümkün, *İlyada* ve *Odyseia*’nın, resmi edebi ürünlerden çok, halkın sevdiği mitler gibi peyderpey ve tarifi imkânsız biçimde varlığa gelmiş olmasıdır; kadim baladların tutarlı bir anlatı biçimine kavuşana dek elenip harmanlandığı, izi sürülemeyen bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir bu; geleneğin Homeros adını koymayı uygun gördüğü şairin (ya da şairlerin) faal olduğu MÖ 8. yüzyılda bile çoktan arkaik hale gelmiş dillerde söylenmiştir bu baladlar. Ancak şiirler büyük ihtimalle MÖ 6. yüzyıl ortalarında, muhtemelen Atina’daki Panathenaia Şenliği’ndeki performanslarla bağlantılı olarak yazıya geçirilmiştir.¹ Özellikle *İlyada* ama ayrıca *Odyseia* da muazzam ilgi görmüştür: Homeros’un eserlerinin bini aşkın antik el yazması günümüze kadar gelmiştir. Bunların en eskisi, *Odyseia*’nın MÖ 10. yüzyılın sonlarından kalma eksiksiz bir versiyonudur ama elimizde *İlyada*’dan birkaç dize barındıran, MÖ 3. yüzyıldan bir Homeros papirüsü bulunmaktadır.

Antik Yunanistan’da dilenerek geçinen fakir ve kör ozan yüzlerce yıl boyunca *İlyada* ve *Odyseia*’nın yazarı kabul edilmiş, zamanla yerini kısmen fabl, kısmen alegoriden mamul bir tür esinli ruh,

1 Bkz. Deborah Steiner, “Soundings of the Lyre: Performing Homer in Archaic Greece”, *Performing Homer: The Voyage of Ulysses from Epic to Opera*, yay. haz. Wendy Heller ve Eleanora Stoppino, Londra, Routledge 2020, s. 3-17: “Bir kompozitörün, birbirini izleyen bir dizi gün boyunca baştan sona sunulamıyorlarsa Homeros şiirleri kadar karmaşık ve sınırsız yapılandırılmış eserler yaratabileceğini hayal etmek güçtür. Sadece dinsel bayramlar gibi onanmış bir tatil dönemi, ayrılması gerekli zamana sahip izleyici kitlesini garanti edebilir.” (s. 5)

Kadim Şiir'in bir hayaleti almıştır. Nietzsche, "Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'nın yaratıcısı sayılması, tarihsel bir gelenek değil, estetik bir yargıdır" demiştir.² Sonunda söylencesel Homeros olgusu öyle yaygınlaşmıştır ki, durum, Gustave Flaubert'in 1850'lerde burjuvaziye her türlü sohbetle uygun toplumsal yanıtlar sunma amaçlı yazdığı elkitabı *Yerleşik Düşünceler Sözlüğü*'nde bu olguyla alay etmesine varmıştır: "HOMEROS: Hiç yaşamadı".³

Homeros hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Ama Homeros'un kitapları söz konusu olduğunda durum tersidir; daha ilk sayfalarını açmadan, *İlyada* ve *Odysseia*'ya hepimiz aşinayızdır. Akhilleus'un değişken ruh hallerini izlemeye veya Odysseus'un cesaretine hayranlık duymaya başlamadan, bu savaş ve yolculuk öykülerinin bir yerlerinde her insanın mücadelesinin ve her insanın sıra özleminin anlatılacağını biliriz. En eski metaforlarımızdan ikisi bize hayatın bir savaş ve yolculuk olduğunu söyler; *İlyada* ve *Odysseia*'nın bu bilgiden mi yararlandığı, yoksa bu bilginin *İlyada* ve *Odysseia*'dan mı kaynaklandığı son tahlilde önemsizdir çünkü kitap ile okur, birbirlerini sonsuza yansıtan iki aynadır. Günümüzde bilginler, belirsiz kökenleri nerede bulunursa bulunsun, Homeros'a atfedilen şiirlerin, hayatlarına bölük pörçük düzenlemeler olarak başladığını ve sonunda kaynaşıp, bugün bildiğimiz iki anlatı içinde kusursuz biçimde birleştiklerini varsayar; bu şiirlerden biri, uğruna pek çok kişinin savaştığı tek bir yerin, Troya'nın trajedisini, diğeryse birçok tehlikeli yerden dönerek evine dönen tek bir kişinin, Odysseus'un yolculuğundaki maceralarını betimler. Zaman içinde Homeros'un okurlarının gözünde Troya tüm kentleri, Odysseus da tüm insanları temsil etmeye başlamıştır.

Bir kitabın biyografisi, kitabı yazanın biyografisi değildir. Ancak Homeros ve şiirleri söz konusu olduğunda, Troya kentinin mahvını ve bir Yunan kralının yuva özlemini anlatan kör ozanın mı, yoksa varoluşlarının meşruiyeti için bir yazarı gereksinen savaş ve huzur arayışı öykülerinin mi önce geldiği bilinmediğinden, şiirler şairle el

2 Friedrich Nietzsche, "Homeros ve Klasik Filoloji" (Bâle Üniversitesi açılış konuşması, 28 Mayıs 1869), İngilizceye çev. J. M. Kennedy, Project Gutenberg, <https://www.gutenberg.org/files/18188/18188-h/18188-h.htm>.

3 Gustave Flaubert, "Dictionnaire des idées reçues," Flaubert, *Bouvard et Pécuchet* içinde, Paris, Editions du Point du Jour, 1947, s. 381.

ele gitmektedir. Homeros gibi efsane statüsüne ulaşan kimselerin biyografilerinin okurlarca nesilden nesle geliştirilmesine izin verilir; bu tür durumlar, Napoli Üniversitesi Antik Yunan Profesörü Jacopo Martorelli'nin, asırlar sonrasında bizzat başına geçme onunun erdiği ilk Yunan Çalışmaları Kürsüsü'nün kurulmasından Homeros'u sorumlu tutması gibi ufak sürprizlere yol açabilmektedir.⁴

Yazarlar ve eserleri, okurlarının gözünde ilginç ilişkiler kurar. Öyle kitaplar vardır ki muazzam anlatımlarıyla yarattıkları capcanlı karakterler, yazarlarını –kim olurlarsa olsunlar– gölgede bırakırlar. Don Quijote ve Cervantes, Hamlet ve Shakespeare bu anlamda birer örnektir. Oscar Wilde'in kendisi için söylediği üzere, yaşamları dehalarının muhafazası, kitaplarıysa sadece yeteneklerinin ürünü olan yazarlar vardır.⁵ Homeros ve eserleri ilk kategoridedir ama uzun tarihleri boyunca okurları tarafından ikincisine sokuldukları da vakidir.

Homeros'u hiç kimse, en sadık okurları bile sahiplenememiş, kendisinin kılamamıştır. Okumalarımızın her biri, kaya katmanları misali, özgün metin (öyle saf bir şey varsa veya olduysa) zor bela görünecek hale gelene dek üst üste yığılmış önceki okumalar üzerinden gerçekleşir. Yani, Homeros'un kapağını kapatıp, “Artık *İlyada*'ya (veya *Odysseia*'ya) hâkimim!” dediğimizde aslında yaptığımız, birçoklarının çok uzun zamanlardan bugüne defalarca açılmadığı, dipnotlar koyduğu, yeniden biçimlendirdiği, yorumladığı, uyarladığı bir öyküyü kendimizin ilan etmek ve tıpkı Keats'in Chapman Homerosu'na ilk bakışında, Elizabeth Barrett Browning'in “kadın Homeros olmak” şeklinde ifade ettiği çocukluk düşünde veya Joyce'un Ulysses'i Dublin sokaklarında koşturmasındaki gibi, bu “tek kişilik kakofoniye” kendi zevk ve önyargılarımızı, ona tarih boyunca uğramış onca kişinin yankıları kulağımızdayken yüklemektir.⁶ Böyle bir girişimde resmi kronolojiye körü körüne yapışmak işe yaramayacaktır. Zaman boyunca okumaların biri diğerini etkilemiştir ve Homeros'u Goethe'nin rehberliğinde okuduğu

4 Bkz. Marius Kociejowski, *The Serpent Coiled in Naples*, Londra, Haus Publishing, 2022, s. 5.

5 Krş. André Gide, *Oscar Wilde: In Memoriam*, Paris, Mercure de France, 1910, s. 49.

6 Aktaran Isobel Hurst, *Victorian Women Writers and the Classics*, Oxford, Oxford University Press, 2006, s. 7.

için Aziz Augustinus'u kronolojide hata yapmakla veya Alexander Pope'u George Steiner'in yorumları yüzünden önyargılara kapılmakla suçlamamamız gerekir. *Odyseia* ve *İlyada* okuması yapan herkesin aklında Homeros vardır; eserlerinde ilham arar, yapılarını temelleri üzerine kurarlar. Ama arkeolog Claude Sintes'in dediği gibi, "Bir tek Homeros kimseden alıntı yapmaz: O, ilktir."⁷

Okumaların meydana getirdiği bu palimpsestin tek yaptığı, özgün metni (ya da birçok âlimin özgünlüğünde fikir birliği ettiği metni) gözlerimizden saklamak değildir. İngiliz ilahiyatçı Richard Whately'nin kendi piskoposluk toplantılarının birinde Kral James Kutsal Kitap'ını sallayarak, "Bu, Kutsal Kitap değildir!" diye kükrediği bilinir. Whately, uzun bir sessizliğin ardından, "Beyefendiler" demiştir, "bu, Kutsal Kitap'ın yalnızca bir *tercümesidir*!"⁸ Antik Yunanca bilme şerefine nail birkaç bilgin haricinde, biz geri kalanlar Homeros'u değil, Homeros'un tercümelerini okumaktayız. Bu konuda şansımız çeşitlidir: Kimimiz Alexander Pope veya Robert Fagles'in çalışmalarına ya da Christopher Logue veya Alice Oswald'ın parlak versiyonlarına denk gelecek denli şanslıyken, kimimiz T. S. Brandreth'in 1816 tarihli "kelimesi kelimesine" versiyonuyla veya F. L. Lucas'ın pek cafcaflı 1948 çalışmasıyla yetinmek şanssızlığıyla yüzleşir.

Çeviri, doğası gereği sorgulanmaya çok açık bir uğraştır ve kimi vakalarda, *İlyada* ve *Odyseia* gibi sözcüklerden mamul, haliyle başarıları tamamen bu değerli sözcüklerin nasıl kullanıldığına bağlı eserlerin o sözcükleri ikinci plana atabilmesi ve yazıldıklarında henüz icat bile edilmemiş dillerde ortaya çıkabilmesi son derece gariptir. *Mēnin aeide Thea Pēlēiadeō Akhilēos...*, "Söyle ey tanrıça, Peleus'un oğlu Akhilleus'un gazabının şarkısını," *İlyada*'nın ilk dizesinin aşağı yukarı bire bir çevirisidir. Ama Homeros *aeide*, "şarkı söylemek" derken ne kastetmiştir aslında? *Thea*, "tanrıça" derken ne kastetmiştir? *Mēnin*, "gazap" derken ne demek istemiştir? Virginia Woolf, "Yunanca bilmekten bahsetmek hem boşuna hem de aptalcadır" demişti, "bu cahilliğimizle herhangi bir ilkokul

7 Claude Sintes, yay. haz., *Bibliothèque idéale des Odyssées: d'Homère à Fortunat*, Paris, Belles Lettres, 2022, s. 19.

8 Aktaran Henry Solly, *These Eighty Years; or, The Story of an Unfinished Life*, C. 2, Londra, Simpkin Marshall, 1893, s. 81.

sınıfının sonuncusu olmamız gerekirdi, zira o sözcüklerin nasıl seslendirildiğini, tam nerede gülmemiz gerektiğini, oyuncuların rollerini nasıl oynadığını bilmiyoruz, ayrıca bu yabancı olduğu halkla aramızda sadece ırk ve dil farkı değil, muazzam bir gelenek uçurumu da vardır.”⁹

“Muazzam gelenek uçurumu” modern diller arasında bile ısrarla varlığını korumaktadır. İngilizcede “gazap” anlamına gelen “*wrath*” sözcüğünün, Blake’in kaplanları ve Steinbeck’in üzümderinde yankılanan eski moda tınısı, Emanuel Geibel’in 1848 tarihli, askeri tınısı ve öfkesi açıkça belirgin “*heil’gen Zorn ums Vaterland*” yani “Ata Yurdu üzerinde kutsal öfke” üzerine baladında geçen Almanca “*Zorn*” sözcüğünün veya varoluşçu Paris’te Simone de Beauvoir’in “aşktan, aşkı katletmek için doğan” tutku diye tanımladığı Fransızca “*colère*” sözcüğünün tınısından farklıdır.¹⁰ Peki, böyle şaşırtıcı bir durumda okur ne yapar? Okur ve aklında sorular kalır. Çeviri imkânsız bir uğraş olabilir ama sonsuz çeşitte yorum imkânı, bu imkânsızlığı telafi eder. Okur samansız tuğla yapabilir, çevirmense yapamaz.*

Böylesi rahatsız şartlara karşın iyi bir kitap kimi zaman en sadakatsiz çevirilerden bile sağ kurtulur. Brandreth’in eleştiri oklarını kendine yöneltircesine yorumladığı üzere, “Katlı tabletlerdeki, / ruhu mahveden pek çok şeyi”¹¹ okurken bile Akhilleus’un öfkesi veya Odysseus’un özlemi bir şekilde içimize işlemeyi, bize kendi yaptıklarımızı hatırlatmayı, içimizdeki, sadece kendimize değil, gizemli bir şekilde herkeste bulunan insanlığa dokunmayı başarır. Kolombiya Kültür Bakanlığı 1990 yılında, ülkenin uzak kırsal bölgelerinde yaşayanlara kitap ulaştırmayı amaçlayan bir gezici kütüphane sistemi kurmuştu. Bu amaçla ormanlık ve dağlık arazilere, eşeklerin sırtına vurulu büyük heybelere doldurulmuş kitaplar taşındı. Kitaplar, vardıkları köyde, durum icabı kütüphaneciliğe

9 Virginia Woolf, “On Not Knowing Greek”, *The Common Reader: First Series*, Londra, Vintage, 2003, s. 23.

10 Emanuel Geibel, “Kriegslied,” *Werke*, C. 2, Stuttgart, Verlag der J. G. Cotta’schen Buchhandlung, 1883, s. 243; Simone de Beauvoir, *La Femme rompue*, Paris, Gallimard, 1967, s. 29.

11 *The Iliad of Homer*, çev. T. S. Brandreth, 2 cilt, Londra, W. Pickering, 1846, C. 1, s. 126.

* “Samansız tuğla yapmak” Kutsal Kitap’tan alınma, “imkânsız bir şeyi üretmek, yoktan var etmek” anlamına gelen bir deyiştir. (ç. n.)

soyunacak köy öğretmenine veya köyün ileri gelen yaşlılarından birine, birkaç haftalığına teslim ediliyordu. Köylere ulaştırılan kitapların çoğu teknik içerikli kitaplar, tarımcılığa yönelik kılavuzlar, dikiş kitapları ve benzerleriydi ancak aralarında birkaç edebi eser de vardı. İşbu “kütüphaneci”lerden biri, bir tanesi hariç tüm kitapların okunup iade edildiğini bildirmişti. “Sadece bir kitap geri gelmedi” diyordu. “Her zamanki uygulamaya yönelik kitapların yanında bir de *İlyada*’nın İspanyolca çevirisi verilmişti. Kitabın okuma süresi bitip iade vakti geldiğinde köylüler kitabı geri vermeyi reddettiler. Bunun üzerine kitabı onlara hediye etmeye karar verdik ama neden özellikle bu kitabı geri vermek istemediklerini sorduk. Köylüler, Homeros’un anlattığı öykünün kendi öykülerini yansıttığını söylediler: Öykü tanrıların, ne diye savaşıldığını, ne zaman mutluluğa kavuşacaklarını, ne zaman öldürüleceklerini asla tam bilmeyen erkekler ve kadınlara karıştığı, savaş yüzünden parçalanmış bir ülkeyi anlatıyordu.”¹²

“Mitler insanların zihinlerinde, insanlar farkına varmadan işler” diye yazmıştır Claude Lévi-Strauss.¹³ *İlyada*’nın son bölümünde, sevgili dostu Patroklos’u öldüren Hektor’u katleden Akhilleus, Kral Priamos’un, Hektor’un cesedini kurtarmalık ödeyerek geri almak için gelmesine izin verir. Bu sahne, şahsen bildiğim en dokunaklı, en etkileyici sahnelerden biridir. Kazananla kaybeden, gençle yaşlı, babayla oğul arasındaki farklar aniden ortadan kalkar. Priamos’un sözleri Akhilleus’un içinde kendi babasının yasını tutmaya yönelik derin bir arzu uyandırır ve Akhilleus, yaşlı adamın, oğlunun katilinin ellerini tutmaya uzanan ellerini müthiş bir sevecenlikle tutup dudaklarına götürür.

Ve anıların gücüne yenik
İki adam yol verdiler kedere. Priamos ağladı doyasıya
erlere kıyan Hektor için hıçkırarak, kapanarak
Akhilleus’un ayaklarına, bizzat ağlarken Akhilleus
bir babasına, bir Patroklos’a
ve hıçkırıkları evi doldurdu boydan boya.

12 “Mucho más que libros”, *Semana* çevrimiçi edisyon, 4 Haziran 2001, Bogotá.

13 Claude Lévi-Strauss, *The Raw and the Cooked*, çev. J. and D. Weightman, New York, Harper and Row, 1969, s. 12.

Daha sonra Akhilleus, Priamos'a "kederlerini yüreklerine gömmeleri" gerektiğini söyler.

Ölümsüzler dokur hayatlarımızı, biz biçare insanlar
böylesi işkenceleri çekmek için yaşasın diye; muaf yaşar kederden
tanrılar.

Zeus'un sarayında, yerde iki büyük küp var
ve içinde bize bahşedilenler: Sefaletlerimiz birinde, ötekinde
hayırlar.

Yıldırım seven Zeus bir adama bahsettiklerini karıştırınca,
kimi zaman kötü gider, kimi zaman döner şansı.
Zeus sadece kederler küpünden bahsettiğindeyse
adamı dışlanmış kılar.

Akhilleus için, belki Priamos için, belki Kolombiya dağlarında
onları okuyanlar için de teselli, budur.